

Поль Моран.

Забезпечення від ризику?

Досвід Рузвелта має у Франції своїх прихильників, як рівнож своїх противників, при чому другі є численніші. Назагал цей досвід не тішиться доброю славою громадської думки, преса схильна кваліфікувати господарську політику Рузвелта, як „зайвий і газардовий експеримент“. Не використовуючи тої справи для внутрішньої політики, випадає однак придивитися до неї більш прихильно, бо те що робить Рузвелт носить в найбільшій мірі на собі знак подивугідної риси американського характеру: охоту і любов до ризику.

Звабливий поклик небезпеки має успіх лише в епохи відносно безпечні: в добі середновіччя — цієї могутньої корпоративної і чернечої організації, що повстала для боротьби проти безнастанних страшних хвиль чужої навали, такий поклик не міг мати успіху: якщо нещастя переростає сили людини, воно змушує її сховатись боязко в собі. Лише з ренесансом народилася типова властивість модерних часів: потяг до пригод, до непевного успіху, одним словом небезпечного життя. Адмірал епохи Єлисавети наражався на більше ризику, як чернець в Сіто, а спекулянт з вулиці Квінкампуа на більше ризику, ніж будівничий соборів. „Спробувати щастя“ — це нове слово не перестає з того часу фасцінувати людей. Але ХІХ століття замість індивідуальних починань волить колективну зухвалість під формою анонімних товариств, тих справжніх армій акціонерів, що ділять між собою небезпеки і винагородження. „Заризикувати пакетом“ означало з того часу заризикувати пакетом акцій. Найбільше заризикувало — найбільше з тих товариств, — Німеччина в часі великої війни, для якої вона вибрала годину, коли здавалося наперед, що бій виграний і що дивіденда є певна; але виграти це значить уникнути програної: Німеччина програла, це було ризику війни*).

На другий день після замирення, принада небезпеки оздобила ціле щоденне життя, особливо тих, хто не мав нагоди розчаруватися в ній назавжди в окопах. Люди втікали від спокійної праці, бо вона видавалася нудною, не вабила успіхами, ані грозила руїною; адміністрація видавалася тюрмою без виходу для аматорів небезпеки, фінансових перепон і біржевих крахів. Звичаї цього десятиліття відбивають в собі непогамоване замилювання до пригод, яких останнім свідком сьогодні є література, бо фільми мають за коротке життя, довше однак як життя великих відваж-

*) Чисто французька теза про виключну відповідальність Німеччини за війну, — теза, яку можна підтримувати, але не доказати. Ред.

ників цієї минулої доби, тих Гальмів, Левенштайнів, Крігерів, попередників банкірів, які кидаються сьогодні з височини своїх хмародрапів.

Сьогодні ми ввійшли у добу кризи, як люди що входять до шпиталю, усвідомлюючи собі нашу слабкість. Наш ідеал простіший; він складається з двох слів: втікти від небезпеки. Всі бажання скеровані в бік захищеної кар'єри, де, щоб не трапалося, до чогоб не прийшло, людина урядовець має бути забезпечена проти непевної будуччини (з тим що кошта забезпечення платить хто інший — продуцент). Але кількості тих продуцентів, які ще згодні ризикувати і платити все зменшується, натомість зростає маса тих що хочуть користуватися не ризикуючи. Декрет Шерона, який мав обмежити навалу кандидатів на мандаринів, викликає осудження; тепер хочуть вже тримати напів примкнутими двері раю, де цвіте забезпечене перше число і приємні ренти на старість. Але чи ці двері зможуть стримати навалу всіх тих, що ощаджуючи свою життєву енергію, ніколи, в жаднім випадку, не хочуть поставити на карту власне життя?

Сьогодні люди пригадали, що слово ризико етимологічно означає ніщо інше як підводну скелю, і нічого більше. А це їх не вабить. Вони скорше мріють про спокійну долю, забезпечену від усяких аварій. Ці розсудливі люди відносяться з погордою до повоєнної доби; її романтика є для них підозрілою. Вони не скажуть, що кожна пригода має в собі елементи непевности; натомість що кожна пригода є сумнівною. Анкети, які тепер переводять часописи поміж молоддю є досить характеристичні: замилювання до небезпеки уступило місце потребі стабільности, дух підприємчivosti — журбі за певністю; дух аферизу духові бюрократизму. Навіть сам капіталізм сховався під крила держави і тим самим тратить не лише рацію існування, але право дивитися в очі пролетаріятові; він приймає зиски, але відмовляється від втрат; він увесь час кличе на допомогу уряд, вимагає від нього протекційних тарифів, субвенцій, одним словом гарантій проти небезпеки. Навіть спекуляція прагне, щоби нею кермувати: „Вперше, скрикнув з радістю один з ньюйорських банкірів, маємо госу на біржі загарантовану урядом!“ А з другого боку, тезаврування грошей душить курку під її золотими яйцями.

А між тим, ризико — це щось прекрасне! Без нього немає великих думок, ні взнеслих вчинків, ні незалежности, ні вільної думки. Ризико старе як Адам, прогнаний з земного раю; хотіти уникнути його законів на ніщо не здається: лише вони забезпечують тріумф найшляхотнішого. В цей час, коли в стільки країнах відроджується культ героїчного, я хотівби, щоб наші академії створили на рівні з нагородами за чесноти, нагороду за сміливість,

щоби підготувати молоді покоління гонити за пригодами, багатими на вітаміни, і за щастям, цією шляхотною дичиною. Хай навчать цю молодь, що ніщо так дорого не коштує, як забезпечення від ризику і що ніщо не є таке даремне, бо воно не хоронить проти ризику війни чи революції.

В соціалістичній державі Інків, випадок і властивий йому непорядок зникли; статистика знищила неспокій. Кожен громадянин погодившись з тим, що він нічого не виграє, був певен, що нічого й не втратить. Ця досконала організація колективної забезпеченості, цей комуністичний сибаритизм взаємності, протривав століття; але завалився протягом кількох годин, коли тікаючи з задушливої атмосфери середньовічної Іспанії, з'явився на шпильях Анд „ризикант“ Пізаро. Нарушення рівноваги між стоячими водами найменшого зусилля і бурливим потоком завойовання. Це правда що Інки знищили голод, кожний одержував свою щоденну порцію борошна, але цей розслаблюючий режим віддав їх беззахисних в пазурі великих хижаків, їхже панування триватиме так довго, як довго існуватимуть ті, для яких життя лише тоді чогось варте, коли його безнастанно ставляється на карту. (З французького І—й)

дм. донцов.

По трупах ілюзій

Рік минулий був рік роздоптаних ілюзій.

Від вибуху великої війни живемо ми під знаком чотирох вершників з Апокаліпса.

Спершу «кінь гнідий», а хто на нім сидів, з'явився, «щоби забрати мир з землі, і дано йому меч».

Потім меч зломано, прийшов мир, але з ним — «кінь блідий, а хто сидів на нім, дана йому влада забивати не лиш мечем, а й голодом і смертю»...

А під копитами тих вершників — лягли роздоптані сподіванки й омани людий, що дивилися на дійсність крізь окуляри іділії.

Якою свіжомолодою виглядала омана демократії! Війна за «свободу, рівність і справедливість» проти монархічної реакції, 14 заповідей Мойсея з Білого Дому у Вашингтоні! Весна народів! Самоозначення! Навіть на збляклих лицах старої повіі — царської Росії відблиском румянця заграла ті чарівні гасла.

А потім наступало вимряне царство юрби. Трони тиранів лежали в руїнах, а на нових — засіли «представники народа» — Еберти й Ерцберґери, з їх тіню — Барматом; Бенеші, що, визволяючи Чехію, не забули хопити по дорозі й Закарпаття, і інші. Це були часи, коли сказилися від перемоги найпотульніші ліберальні вівці, коли гуманні очі визволених демократів жадібно нищорили по океанах — за новими Св. Оленами, доб можна було прикувати повергнутих тиранів, насолодитися почуттям помсти.

Це були часи, коли високо на політичнім овиді заблєсла нова ілюзія, нова зірка провідна — Ліга Народів, не столковисько деспотів, як в 1815 році! Парлямент вільних народів — чистих і нечистих, вільні з вільними й рівні з рівними, білі з чорними й жовтими, — лев з ягнятом, орел з гвєною і тигр з ослом, переможці — одесную, подолані — ошую, живий символ вічного братерства народів...